

Kysely kulttuuripoliittisen selonteon taustoittamiseksi

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman mukaan ”*Taiteella ja kulttuurilla on itseisarvo. Monipuolinen ja arvostettu taide- ja kulttuurielämä on sivistysvaltion tunnusmerkki. Kulttuurilla on suuri merkitys kansalaisten resilienssille, kokonaisturvallisuudelle sekä kansalliselle yhteenkuuluvuuden tunteelle. Kulttuurialan kasvu tukee koko yhteiskuntaa vahvistaen sen hyvinvointia, luovuutta ja kestävyyttä.*”

Vastauksemme opetus- ja kulttuuriministeriölle

1) Mikä olisi parasta, mitä Suomen taide- ja kulttuuripolitiikan alalla voisi tapahtua? Miten näihin tavoitteisiin päästäisiin?

Suomi on yhteiskunta, jossa taiteen itseisarvo tunnustetaan, kulttuuria arvostetaan ja sillä on merkittävä asema osana sivistysvaltiota. Taiteilijoita tuetaan ja taide on keskeisessä asemassa niin valtion budjetissa kuin yhteiskunnan arjessa.

Suomessa on mahdollista ansaita elantonsa taiteilijana. Maamme tämän hetken elävät taiteilijat ovat ajankohtaisten tapahtumien tulkitsijoita ja taide toimii koko kansaa yhteen sitovana elementtinä. Paikallisia vahvuuksia kehitetään ja taiteen toimijat puhaltavat yhteen hiileen verkostona. Maassamme tehtävä taide ja sisältö pysyy erityisessä arvossa. Maahanmuuttajilla ja muilla ryhmillä on yhdenvertaiset mahdollisuudet taidealan ammattilaisena. Toisaalta Suomesta nousisi lisää merkittäviä kansainvälisiä tähtiä, jotka osaltaan luovat uskoa ja nostavat maassamme tunnettua ylpeyttä omasta kulttuurista.

Kulttuuri nähdään toisaalta myös hyvinvointia tuottavana ja merkittävänä kansantaloutta kasvattavana toimialana ja siihen ollaan valmiita investoimaan. Monimuotoinen ruohonjuuritason kulttuurituotanto ja -osaaminen ruokkii luovan alan menestystä. Laajasta pohjasta nousee säännöllisesti myös kansainvälisiä menestystarinoita, jotka rakentavat Suomen maakuvaa kaikkialla maailmassa.

Suomalainen taide on monimuotoista ja laajasti kaikkien kansanryhmien ulottuvilla – niin harrastajana, tekijänä kuin kokijanakin. Lapset ja nuoret viettävät aikaa tämän päivän taiteen ja kulttuurin äärellä ja voivat kehittyä alan ammattilaisiksi taustasta riippumatta.

Miten tähän päästään:

1. Kasvatetaan kulttuurin julkista rahoitusta ja nostetaan rahoituksen vähintään yhteen prosenttiin valtion budjetista. Taiteen apurahojen ostovoima nostetaan keskimääräisen palkan tasolle.
2. Taiteen rahoituksessa varmistetaan maakuntien elinvoimaisuus ja kannustetaan verkostojen käyttämiseen.

3. Alan rahoituksen jatkuvuus ja ennustettavuus varmistetaan, jotta pitkäjänteinen kehittyminen mahdollistuu eikä perusrahoituksesta (esim. yksityisen kopioinnin hyvitys) tarvitse taistella vuosittain.
4. Verorahoilla tuettavien sisältöjen kotimaisuutta ja ajankohtaisuutta mitataan ja seurataan, esimerkiksi uuden kotimaisen musiikin osuutta ohjelmistoissa.
5. Korostetaan Yleisradion asemaa merkittävänä kulttuuripalvelun tarjoajana. Seurataan aiempaa tarkemmin mediapalvelujen sisältöjen kotimaisuusastetta, uuden monimuotoisen musiikin tarjontaa ja toteutunutta roolia uuden kotimaisen taiteen esiintuomisessa.
6. Turvataan kulttuurialan ammattilaisten toimeentulo ja sitoudutaan reilun taiteen periaatteisiin: tekijöillä on oikeus saada työstään oikeudenmukainen ja kohtuullinen korvaus.
7. Vahvistetaan luovan työn tekijöiden turvaverkkoa kehittämällä alan ammattilaisten sosiaali- ja työttömyysturvaa. Taiteilijaeläkkeiden määrää nostetaan ja uusia myönnetään 100 kappaletta vuosittain.
8. Vahvistetaan luovan työn tekijöiden omaisuudensuojaa varmistamalla vahvan tekijänoikeuden toteutumisen kaikessa taiteellisessa työssä ja uusissa digitaalisissa sovelluksissa.
9. Varmistetaan esiopetuksen ja peruskoulun resurssit, joilla voidaan tarjota lapsille ja nuorille aito ja omakohtainen kosketus maamme ajankohtaiseen taiteeseen ja kulttuuriin ja näin kyky toimia koko ikäluokan yhteisen kulttuurisen maaperän muokkaajina.
10. Panostetaan kulttuuri- ja taidealan koulutusjärjestelmään aina perusopetuksesta korkeakoulutukseen.
11. Tuetaan taiteilijoiden osaamista, kehittymistä ja kansainvälistymistä.

2) Nimeä enintään viisi (5) asiaa, joita kulttuuripoliittisessa selonteossa tulisi mielestäsi tarkastella.

1. **Koulut ja koulutus.** Esiopetus ja peruskoulu koko ikäluokan yhteisen kulttuurisen maaperän muokkaajina. Kulttuurialan osaamis pohja ja koulutusjärjestelmä. Erilaiset taustat huomioiva katkeamaton koulutuspolku laadukkaaseen taidealan koulutukseen, joka kykenee myös reagoimaan muutoksiin kysynnässä.
2. **Kulttuurin rahoituksen saaminen** kestäväälle, kansainvälisesti kilpailukykyiselle tasolle. Apurahojen ostovoiman muutos 1960-luvulta tähän päivään.
3. Keskustelu siitä, kuinka mm. verovaroilla rahoitetussa kulttuuri- ja mediatoiminnassa otetaan huomioon **uuden kotimaisen taiteen ja kulttuurin esiintuominen** ja miten muuten sitä voisi kehittää, myös kansainvälistä näkyvyyttä. Seuranta ja mittarointi.
4. **Tekijänoikeussäätelyn**, tekijän aseman ja aineettoman omaisuuden suojan kehittäminen, taiteilijan kannalta reilut säännöt ja mahdollisuudet digitaalisessa maailmassa ja tekoälyn äärellä.

5. **Taiteilijoiden sosiaaliturva, työttömyysturva ja työehdot**, kulttuurialan ammattilaisten mahdollisuudet harjoittaa ammattiaan muiden kansalaisten kanssa samantasoisesti.

3) Millaisena näet taide- ja kulttuurialan nykytilanteen? Mitkä tekijät muuttavat eniten toimintaympäristöä ja mitä vaikutuksia niillä on taide- ja kulttuurialalle?

Peruskouluissa ei enää samalla tavalla saa kosketusta taiteeseen ja kulttuurin kuin joskus vuosikymmeniä sitten, jolloin harrastuneisuus ja sitä kautta alan arvostus tai ammattiin ohjautuminen saattavat olla aivan liikaa kiinni sosio-ekonomisesta taustasta. On vaara, että liian suuri osa ihmisistä, erityisesti maahanmuuttajista kokee jäävänsä syrjään, jolloin jäämme maana vaille luovaa potentiaalia ja muutenkin näemme eriarvoisuuden kasvamisen uhkana koko yhteiskuntarauhalle.

Koronapandemia vaikutti kulttuurialaan merkittäväällä tavalla: taiteenalasta riippuen liikevaihdot ja työmahdollisuudet tippuivat jopa 80 prosenttia. Korona vei kulttuurialalta työpaikkoja ja toimeentuloa, turvaa sekä tulevaisuudenuskoa. Erityisesti pienimuotoiset tapahtumat ja marginaalisemmat kulttuurinlajit ovat vaikeuksissa. Arvonlisäveron nosto kulttuurituotteissa vaikeuttaa alan toipumista entisestään.

Vuoden 2022 taide- ja kulttuuribarometri (Cupore) Suomesta osoittaa, että pandemian vaikutukset tuntuvat edelleen taiteilijoiden työssä epävarmuutena ja laajoina toimeentulon ja hyvinvoinnin ongelmina. On vaarana, että moni valitsee muun alan kuin taidealan. Tällaisissa olosuhteissa valtion tukijärjestelmien tulisi tukea alan rahoituksen ennustettavuutta ja pitkäjänteisyyttä.

Tekoälyn voimakas esiinmarssi aiheuttaa huolta kulttuurialalla erityisesti toimeentulon ja tulojen epäoikeudenmukaisen jakautumisen näkökulmasta. Samalla tekoälyssä nähdään paljon mahdollisuuksia ja esimerkiksi musiikin tekijöistä noin kolmannes käyttää jo tekoälyä hyödykseen. Tekoälyn käyttöön liittyvän säätelyn tavoitteena tulee olla tekijänoikeudella suojattujen alkuperäisteoksien oikeuksien turvaaminen sekä niiden mahdollisimman laaja läpinäkyvyys. Tähän tarvitaan aktiivisuutta erityisesti EU-tasolla, jotta pienen kielialueen kulttuuri voi kääntää tekoälyn uhasta mahdollisuudeksi.

4) mitä mahdollisuuksia digitaaliset alustat tarjoavat taide- ja kulttuurialalle ja mitä tulisi huomioida, kun yhä suurempi osa kulttuuriperinnöstä on digitaalisesti säilytettävää ja hyödynnettävää?

Digitaalisten alustojen myötä kulttuurisisältö on yhä laajemmin erilaisten kansanryhmien saavutettavissa. Samoin esimerkiksi tekoälyn myötä yhä useammalla on mahdollisuus luoda taidetta ja kulttuurisisältöjä itse sekä julkaista niitä laajasti saataville. Toisaalta taiteilijoiden neuvotteluasemat hankaloituvat ja itse levitettävää taidetta on vielä vaikeampi kuluttajien löytää.

Digitalisoituvassa toimintaympäristössä keskeistä on vahvasta tekijänoikeudesta ja tekijöiden omaisuudensuojasta huolehtiminen koko EU:n sisämarkkinoilla. Vahvaa tekijänoikeussuojaa tulee turvata siten, että sekä luovan alan yritykset että taiteilijat saavat oikeudenmukaisen korvauksen luovien sisältöjensä hyödyntämisestä, erityyppisten sisältöjen käytöstä sopimiseen on toimivat sopimismekanismit ja luovan työn tekijöillä on reilut neuvotteluasemat suhteessa digitaalisiin alustoihin.

Laajojen tekoälymallien yleistyessä keskeisiä asioita tulevat olemaan tekoälyn avoimuus ja läpinäkyvyys tekoälyn kouluttamiseen käytetyn aineiston osalta sekä korvausten saaminen tekijänoikeudella suojattujen luovien teosten hyödyntämisestä myös tekoälysovelluksissa. Tekoälyn käytölle tulee luoda koko Euroopassa yhtenäinen sääntely, joka tukee eurooppalaisen luovan alan kilpailukykyä ja tekijöiden omaisuudensuojaa.

Lisäksi on huomioitava digialustoihin ja esimerkiksi suoratoistoteknologiaan liittyvät merkittävät kestävyysongelmat kiihtyvän energiankulutuksen näkökulmasta

5) Minkälaisia toimia kulttuurialalla mielestäsi tarvitaan kansainvälistymisen vahvistamiseksi ja miksi?

Kansainvälisessä vuorovaikutuksessa ja kulttuuriviennissä monisuuntaisuus ja monimuotoisuus on huomioitava: vienti ei synny tyhjästä, vaan olennaista on myös uusien ihmisten ja vaikutteiden tulo maahan. Kansainvälisyys on parhaimmillaan kahdenvälistä paikallisuutta.

Tulee huolehtia elinvoimaisesta kulttuurialojen ruohonjuuritasosta, ja sen systemaattisesta kehittämisestä kansainväliseksi menestystarinaksi. On huolehdittava kulttuurialojen houkuttelevuudesta elinkeinona, joka vaikuttaa suoraan myös Suomen vientikyvykkyyteen.

Tulisi luoda entistä enemmän kansainvälisen tason kohtaamispaikkoja tekijöille tiedon jakamiseen, verkostoitumiseen ja yhteistyöhön.

Kansainvälistyminen olisi liitettävä keskeiseksi osaksi alan koulutusta ja kehittää koulutustoimijoiden ja luovien yritysten välistä yhteistyötä ja osaamistarpeiden tunnistamista.

6) Mitkä ovat toimenpiteet, joilla parhaiten tuettaisiin lasten ja nuorten kasvua kulttuurin tekijöiksi ja kokijiksi?

Lapsilla ja nuorilla tulisi kaikkialla Suomessa olla laajat mahdollisuudet harrastaa kulttuuria, tutustua kulttuurin eri muotoihin ja nauttia kulttuurista osana jokapäiväistä elämäänsä. Mahdollisuus kulttuuriin on nähtävä jokaisen lapsen ja nuoren perusoikeutena.

Esiopetuksessa ja peruskoulussa olisi tärkeää taata resurssit, joilla voidaan antaa lapsille ja nuorille aito ja omakohtainen kosketus maamme ajankohtaiseen taiteeseen ja kulttuuriin ja siten kyky toimia koko ikäluokan yhteisen kulttuurisen maaperän muokkaajina.

Mediapalveluissa tulee varmistaa monipuolinen kotimaisten kulttuurisisältöjen löydettävyys myös lapsille ja nuorille.

Lisäksi tulee huolehtia laajasta taiteen perusopetuksen verkostosta, kulttuurin harrastusmahdollisuuksista ja myös vapaamuotoisemmista mahdollisuuksista luoda ja kuluttaa kulttuuria. Taiteen perusopetuksesta koskeva lainsäädäntö tulee uudistaa.

7) Miten kulttuurin keinoin voitaisiin nykyistä vahvemmin edistää ihmisten osallisuutta, hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta sekä vähentää eriarvoistumiskehitystä ja luottamuksen rapautumista?

Valtion ja kuntien on turvattava kulttuuripalvelujen yhdenvertainen saatavuus kunnissa. Kulttuurilla on todennetusti merkittävät vaikutukset esimerkiksi nuorten osallisuuden lisäämisessä ja syrjäytymisen ehkäisyssä. Kulttuuri tulisi sitoa hyvinvointialueilla kiinteämmäksi osaksi ennaltaehkäisevää nuorisotyötä ja nuorten hyvinvoinnista huolehtimista. Samoin kulttuuri tulisi ottaa osaksi hyvinvointialueiden keinovalikoimaa, kun pohditaan esimerkiksi kuntoutusta, mielenterveyden- ja vanhustenhoitoa

Luodaan vuoropuhelua ja vältetään siiloutumista. Enemmän huomiota representaatioon, erikielisiin sisältöihin, ja vähemmistökulttuureihin sekä muualta kotoutuneiden panoksen tunnustaminen. Huomataan kulttuuristen merkitysten ja käytäntöjen muutos ajassa, sekä kulttuurin valtaviiran että eri marginaalien tai alakulttuurien osalta.

8) Miten kulttuurialalla voitaisiin ottaa paremmin huomioon maamme monikulttuurisuus ja -kielisyys?

Kulttuurilla on iso merkitys pienen kielialueen ja myös vähemmistökielten elävyyden tukemisessa. Kulttuurin avulla pystytään luomaan yhteisyyttä, yhteistä tulevaisuudenkuvaa sekä vähentämään eriytymistä eri väestöryhmien välillä. Kulttuuripalveluiden yhdenvertaisuudella on iso merkitys myös kotouttamistyössä.

Tulisi tukea enemmän vähemmistökielillä tuotettua kulttuuria ja suunnata ruohonjuuritason toimenpiteitä erityisesti niille alueille, jossa taloudellinen, sosiaalinen tai kulttuurinen segregatio on suurta.

9) Miten saamme Suomeen lisää henkistä ja taloudellista, kaikkien hyvinvointia vahvistavaa lisäarvoa yhteiskunnassa taide- ja kulttuurialan kautta?

Kun kotimainen ajankohtainen taide pääsisi enemmän esiin niin Suomessa kuin muualla, saisimme niin henkistä kuin taloudellista hyötyä lisää. Tämän päivän taide kommentoi tai kuvastaa usein tässä ajassa tärkeitä teemoja ja antaa ihmisille voimaa ja uskoa.

10) Millaisia asioita kulttuurin tietoperustasta puuttuu?

Lisää rekisteritutkimusta taiteilijoiden toimeentulosta ja hyvinvoinnista.

Lisää mittareita ja seurantaa siitä, mikä on kotimaisen uuden taiteen ja kulttuurin asema ohjelmistoissa ja mediassa ja tämän vaikutus yleisöön.

Mitä lapset ja nuoret haluavat ja tarvitsevat taiteelta ja kulttuurilta? Miten voidaan vaikuttaa eriarvoisuutta vähentävästi taiteen ja kulttuurin keinoin?

Systemaattista tietoa taiteesta ja kulttuurista elinkeinona, myös välilliset vaikutukset. Kulttuuria ei edelleenkään mitata elinkeinona ja sen työllisyys- ja talousluvuihin on hankala saada luotettavaa tietoa alalajeittain. Tietoa työllisyydestä, liikevaihdosta ja kulttuurin tuottamasta lisäarvosta tarvitaan sekä eri kulttuurin lajeittain (musiikki, teatteri, av-ala, kirjallisuus jne.), maakunnittain ja kokonaisuutena.

11) Mitä tulee tehdä, jotta kulttuuriala kestää paremmin esimerkiksi koronan kaltaisia aikoja?

Sen lisäksi tulee kartoittaa tarkemmin kulttuurin erilaiset tahot ja freelancerit, joihin poikkeustilanteet ovat vaikuttaneet ja tulisivat vaikuttamaan. On rakennettava kattavat rekisterit, joiden avulla tunnistaa apua tarvitsevat vapaalla kentällä ja freelancereiden keskuudessa.

Tulee luoda valmiiksi nopeasti ja ketterästi tukivälineet mahdollisia kriisejä varten. On purettava esteet kriisituen monipuoliselle jakamiselle tulevaisuudessa esimerkiksi käyttämällä apuna kulttuurialan omia järjestöjä ja säätiöitä.

On varmistettava sosiaali- ja työttömyysturvan eheys ja viranomaisien yhdenmukainen tulkinta esimerkiksi yrittäjästatuksen suhteen.

Tulee ratkaista luovien alojen edistämiseen liittyvät hallinnonalarajat ylittävät haasteet, joiden väliin putoaminen on ollut ongelma vuosikymmeniä. Keinoina tähän voivat olla esim. kulttuuri- ja luovia aloja käsittelevä ministeriryhmä sekä uusi kulttuurialan yhteistyöelin.

Tulee uudistaa korona-aikana täysin toimimattomaksi todettu tartuntatautilaki siten, että se siten, että tunnistaa kulttuurin ja siihen liittyvät tapahtumat elinkeinona ja turvaa niiden perustuslaillisen elinkeinonvapauden.

SUOMEN SÄVELTÄJÄT 21.11.2023

Ennen uusien toimien suunnittelua tulee varmistaa jo takana olevista kriiseistä toipuminen suuntaamalla erityistä tukea vielä koronan seurauksista kärsiville tahoille. Kulttuurituotteiden arvonlisäveron korottaminen on tästä vastakkainen toimenpide.